

Fundacje rodzinne. Komentarz | Linia orzecznicza

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

USTAWA O FUNDACJI RODZINNEJ

z dnia 26.1.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 326 ze zm.)

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Art. 1.

Ustawa reguluje organizację i funkcjonowanie fundacji rodzinnej, w tym prawa i obowiązki fundatora i beneficjenta.

Zakres

przedmiotowy

Spis treści

I. Zagadnienia wprowadzające

A. Komentarz

1. Uwagi wstępne
2. Literatura
3. Fundacja rodzinna jako podmiot prawa prywatnego
4. Zakres regulacji ustawy
5. Modele fundacji rodzinnej

II. Nazewnictwo

A. Komentarz

1. Nazwa instytucji
2. Spór co do nazwy instytucji
3. Fundacja właściwa
4. „Beneficjent”

III. Fundacja rodzinna a inne instytucje

A. Komentarz

1. Odniesienia historyczne
2. Fundacja a fundacja rodzinna
3. Fundacja rodzinna a organizacja pożytku publicznego
4. Tak zwany trzeci sektor a fundacja rodzinna

5. Fundacja rodzinna a fundusze składkowe

6. „Konstytucja rodzinna” a fundacja rodzinna

7. Spółka prawa handlowego a fundacja rodzinna

8. „Firma rodzinna” a fundacja rodzinna

IV. Zastosowanie fundacji rodzinnej

A. Komentarz

1. Fundacje rodzinne jako sposób akumulacji kapitału w RP

2. Fundacja rodzinna jako instrument zapobiegający rozdrobnieniu majątku

3. Zakładana „długowieczność” fundacji rodzinnej

4. Fundacja rodzinna jako możliwość „parkowania majątku” na czas aktywności gospodarczej i jako *sui generis* „program emerytalny”

5. Fundacja rodzinna jako tzw. fundacja zabezpieczenia społecznego pracobiorców

6. Fundacja rodzinna jako sposób absorpcji kapitału zagranicznego
  7. Fundacja rodzinna jako sposób na wydzielenie majątku konsumpcyjnego od majątku do działalności gospodarczej prowadzonej przez fundatora
  8. Fundacja rodzinna jako instrument zrównoważonego zarządzania majątkiem wielopokoleniowym
  9. Różna dynamika korzystania z majątku fundacji rodzinnej
  10. Fundacja rodzinna jako alternatywa względem pozostawienia spadku
  11. Fundacja rodzinna jako łącznik także osób obcych
  12. Fundacja rodzinna jako instrument dla związków partnerskich
  13. Fundacja rodzinna jako instrument zagospodarowania sukcesywnie zgromadzonego dorobku
  14. Fundacja rodzinna jako instrument ułożenia relacji majątkowych małżeńskich
  15. Fundacja rodzinna a działalność muzealna
  16. Fundacja rodzinna a działalność lecznicza
  17. Fundacja rodzinna jako podmiot autorskich praw majątkowych
  18. Fundacja rodzinna jako „bank ziemi”
- V. Fundacja rodzinna a status przedsiębiorcy**
- A. Komentarz
1. Fundacja rodzinna a status przedsiębiorcy
  2. Problem zdolności upadłościowej i zdolności restrukturyzacyjnej fundacji rodzinnej
  3. Zdolność upadłościowa beneficjenta fundacji rodzinnej
- VI. Zabezpieczenie interesów wierzycieli w związku z utworzeniem i funkcjonowaniem fundacji rodzinnej**
- A. Komentarz
1. Ochrona interesów wierzycieli fundatora w kontekście utworzenia fundacji rodzinnej
  2. Ochrona interesów wierzycieli fundacji rodzinnej w kontekście funkcjonowania fundacji rodzinnej
  3. Ochrona wierzycieli w czasie likwidacji fundacji rodzinnej
- VII. Opodatkowanie fundacji rodzinnej jako jeden z czynników przesądających o jej atrakcyjności**
- A. Komentarz
1. „Państwo prawa” jako gwarancja sukcesu fundacji rodzinnej
  2. Wpływ regulacji podatkowej na potencjalne zainteresowanie fundacją rodzinną
  3. Podatek VAT
  4. Podatek od spadków i darowizn
  5. Podatki dochodowe. Podatek CIT
  6. Podatek dochodowy PIT
  7. Uzasadnienie dla przyjętych stawek podatku
- VIII. Elastyczność regulacji fundacji rodzinnej jako jeden z czynników przesądających o jej atrakcyjności**
- A. Komentarz
1. Przejrzysta struktura organów fundacji rodzinnej
  2. Możliwość łączenia funkcji w fundacjach rodzinnych
  3. Fundacja atypowa („hybryda”)
  4. Wycofanie się z fundacji rodzinnej
  5. Brak rozbudowanych struktur transformacji podmiotowej
  6. Wielość fundacji rodzinnych. Zasada podporządkowania
- IX. Fundacje rodzinne w innych, wybranych systemach prawnych**
- A. Komentarz
1. Fundacje rodzinne w innych systemach prawnych
  2. Austria
  3. Belgia
  4. Czechy
  5. Holandia
  6. Liechtenstein
  7. Luksemburg
  8. Malta
  9. Niemcy
  10. Szwajcaria
  11. Szwecja
  12. Wielka Brytania

I. Zagadnienia wprowadzające

A. Komentarz

1. Uwagi wstępne. Ustawa o fundacji rodzinnej, zgodnie z założeniem legislacyjnym, jest sposobem na wielopokoleniowe gromadzenie i zachowanie dorobku rodzinnego tzw. firm rodzinnych [Ł. Sułkowski, Definicje i typologie małych firm rodzinnych – wnioski z badań, w: Ł. Sułkowski (red.), *Firmy rodzinne – determinanty funkcjonowania i rozwoju. Współczesne aspekty zarządzania*, PiZ 2011, t. XII, z. 6, s. 9 i n.; D. Lis, *Rozwój firm rodzinnych w Polsce*, w: Ł. Sułkowski (red.) *Firmy rodzinne*, s. 51 i n.]. „Firma rodzinna” nie jest pojęciem ani języka prawnego, ani poprawnego języka prawniczego. W znaczeniu potocznym może oznaczać zarówno jednoosobową działalność gospodarczą, spółkę cywilną, spółkę prawa handlowego, jak i spółdzielnię. Regulacja ustawy nie będzie miała masowego i „powszechnego” zastosowania, gdyż jest kierowana do tej elitarnej części społeczeństwa. Trudna historia Rzeczypospolitej, uwarunkowana okolicznościami geopolitycznymi, niestety nie dawała dotychczas podstaw do rozwoju i zachowania wielopokoleniowych fortun rodzinnych. Latyfundia magnackie doby I Rzeczypospolitej straciły na ekonomicznym znaczeniu w okresie rozbiorowym, zwłaszcza po kolejnych nieudanych powstaniach. Zniszczenia wojenne, zmiany granic państwowych, konfiskaty, nacjonalizacja mienia prywatnego nie pozwalały na budowanie stabilnych majątków. Zasadniczą zmianę otworzył, jak się wydaje, rok 1989, czy już może nawet ustawa z 28.12.1988 r. (zwana ustawą „Wilczka”), która wprowadzała zasadę wolności gospodarczej. Dała ona początek pierwszemu pokoleniu twórców fortun czy majątków rodzinnych. Później, kierunek tych zmian przypieczętowało członkostwo Polski w elitarnym klubie – UE. Zatem dopiero pierwsze pokolenie polskiego biznesu, które zaczynało działalność gospodarczą w latach 90. XX wieku obecnie dokonuje sukcesji dorobku do rąk drugiego pokolenia. W wielu europejskich państwach wprowadzono specjalne ustawodawstwo, mając na celu ułatwienia w gromadzeniu i w zarządzaniu majątkiem rodzinnym. Niemniej należy ocenić, że stabilne majątki wielopokoleniowe, w polskim krajobrazie gospodarczym, należą jeszcze do rzadkości.

2. Literatura. Jednym z pierwszych pogłębionych opracowań na temat fundacji rodzinnej w polskiej literaturze prawniczej jest rozdział 2 zatytułowany „Fundacja rodzinna” monografii L. Stecki, *Fundacja*. Części druga i trzecia, Toruń 1996, s. 169–181. Konstrukcja fundacji rodzinnej spotykała się ze spo-

rym zainteresowaniem literatury przedmiotu, jeszcze w fazie prac koncepcyjnych [zob. *R. Adamus*, Polish draft law on „family foundations” *Societas et Iurisprudentia* 2022, Vol. 10, issue 1, s. 19–35; *M. Kulas*, Ustawa o fundacji rodzinnej. Założenia i perspektywy projektu, *KPN* 2021, Nr 3, s. 55 i n.; *A. Mariański*, Sukcesja przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne na gruncie ustawodawstw wybranych jurysdykcji, *MoP* 2019, Nr 23, s. 1263; *A. Mariański*, Polska fundacja rodzinna – postulaty legislacyjne, *MoP* 2022, Nr 3, s. 129; *A. Mariański*, *A. Żądło*, Opodatkowanie fundacji prywatnych, *PP* 2018, Nr 8, s. 21; *A. Mariański*, Opodatkowanie fundacji rodzinnych, czyli dokąd zmierza tzw. uszczelnianie systemu podatkowego, *PP* 2020, Nr 4, s. 32; *J. Rusek*, Wykorzystanie fundacji prywatnej (rodzinnej) w procesie planowania podatkowego, *MoPod* 2011, Nr 11, s. 25; *M. Betiuk*, Fundacje rodzinne a podatki, *BISP* 2021, Nr 7; *D.L. Hill*, *T. Kardach*, Trust i fundacja prywatna jako narzędzie planowania podatkowego – wybrane zagadnienia (2), *PP* 2007, Nr 7, s. 15; *A. Tim*, Fundacje prywatne jako element liberalizacji polskich przepisów o spadkach. Refleksje na gruncie stanu prawnego Republiki Austrii i Księstwa Liechtenstein, *SPE* 2018, t. 109, s. 1; *P. Wiórek*, „Ciemna strona” fundacji rodzinnej? Uwagi z perspektywy prawa niemieckiego, *PUG* 2021, Nr 11, s. 8–15; *K. Cień*, Fundacja rodzinna jako podatnik podatku dochodowego od osób prawnych – uwagi de lege lata i de lege ferenda, *PL* 2021, Nr 4, s. 87–102; *K. Maj*, Powstanie fundacji rodzinnej – zagadnienia wybrane, *KPN* 2023, Nr 1, s. 61 i n.].

3. Fundacja rodzinna jako podmiot prawa prywatnego. Fundacja rodzinna jest podmiotem prawa prywatnego. Ustawodawca wyposażył fundację rodzinną w osobowość prawną. Jest to osoba prawna typu zakładowego. Tworzona jest przez fundatora (fundatorów), który wyposaża osobę prawną w odpowiedni majątek służący zaspokojeniu potrzeb destynatariuszy (których ustawodawca określa jako „beneficjentów”). Fundacja rodzinna posiada własną zdolność prawną i zdolność sądową. Fundacja rodzinna występuje zatem samodzielnie w obrocie prawnym, działając przez swoje organy (art. 38 KC); ma własny majątek; ponosi samodzielną odpowiedzialność za własne zobowiązania. Normatywny akt prawny dopuszczający ustanawianie fundacji rodzinnej należy do prawa prywatnego. Fundacja rodzinna nie podlega nadzorowi administracyjnemu (tak jak ma to miejsce w przypadku fundacji „zwykłej”). Utworzenie, prowadzenie, zakończenie działalności fundacji rodzinnej zależy od autonomii woli osób fizycznych. Pewne wyjątki, jak możliwość rozwiązania fundacji rodzinnej przez sąd, nie wyłączają dominującej roli autonomii woli w tworzeniu struktury prawnej podmiotu.

4. Zakres regulacji ustawy. Fundacja rodzinna jest osobą prawną odrębną od fundatora i osoby beneficjenta, posiadającą własny majątek, odpowiadającą samodzielnie za własne zobowiązania. Ustawa określa zatem:

- 1) tworzenie fundacji rodzinnej, a w tym podmioty uprawnione do utworzenia fundacji rodzinnej, sposób jej utworzenia, wymogi majątkowe, wpis fundacji do właściwego rejestru;
- 2) organizację fundacji rodzinnej, a w tym strukturę i kompetencje organów fundacji;
- 3) funkcjonowanie fundacji rodzinnej, a w tym dopuszczalny zakres działania (ograniczenie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej), reprezentowanie fundacji *pro foro externo*, prowadzenie spraw fundacji *pro foro interno*, zasady zarządu majątkiem fundacji, zasady odpowiedzialności za zobowiązania, zmiany w statucie fundacji rodzinnej;
- 4) zasady audytu fundacji rodzinnej;
- 5) rozwiązywanie fundacji rodzinnej, a w tym przesłanki do rozwiązania fundacji;
- 6) likwidację fundacji rodzinnej, a w tym zasady postępowania z majątkiem fundacji rodzinnej;
- 7) prawa i obowiązki fundatora;
- 8) prawa i obowiązki beneficjenta (destynatariusza);
- 9) zasady ochrony interesów wierzycieli fundatora w związku z utworzeniem fundacji rodzinnej, ze szczególnym uwzględnieniem interesów wierzyciela alimentacyjnego;
- 10) zasady ochrony interesów wierzycieli fundacji rodzinnej w związku z realizacją świadczeń na rzecz beneficjentów;
- 11) zmiany w przepisach prawa spadkowego z uwagi na okoliczność, że fundacja rodzinna może być ekonomiczną konkurencją rozrządzeń na wypadek śmierci osoby fizycznej (istotnej systemowej przebudowie podlega instytucja zachowku);
- 12) zmiany w przepisach prawa podatkowego określające konsekwencje podatkowe fundacji rodzinnej;
- 13) szczególne zasady odpowiedzialności karnej w związku z fundacją rodzinną, mechanizmy zapobiegające praniu brudnych pieniędzy;
- 14) zasady obrotu ziemią rolną przez fundację rodzinną;
- 15) inne.

5. Modele fundacji rodzinnej. W literaturze przedmiotu *L. Stecki*, Fundacja. Części druga i trzecia, s. 174–176 przedstawia następujące teoretyczne modele fundacji rodzinnej:

- 1) Czysta fundacja rodzinna. To model tzw. fundacji rodzinnej właściwej, której wyłącznym celem jest spełnianie wskazanych w statucie przysporzeń majątkowych na rzecz członków rodziny fundatora;
- 2) Rodzinna fundacja alimentacyjna. Celem tej fundacji jest wspieranie członków rodziny celem zapewnienia im potrzeb utrzymania. Świadczenia mają charakter długotrwały i są periodyczne;
- 3) Fundacja rodzinna o celu idealnym. Ten model fundacji polega na wspieraniu potrzeb kulturalnych, duchowych, intelektualnych potrzeb członków rodziny fundatora;
- 4) Fundacja rodzinna mieszana. W tym modelu celem fundacji jest wspieranie członków rodziny fundatora, jak i dokonywanie czynności o charakterze ogólnospołecznym.

II. Nazewnictwo

A. Komentarz

1. Nazwa instytucji. W uzasadnieniu projektu FundRodzU (druk sejmowy Nr 2798, Sejm RP IX kadencji) wskazano, że „nazwa nowej instytucji została zaczerpnięta z nazw analogicznych instytucji w innych krajach (np. Szwajcaria, Niemcy, Dania). Jest adekwatna do struktury organizacyjnej (podmiot posiadający majątek, który nie dzieli się na udziały) oraz celów jakie ma spełniać (zabezpieczenie majątku przed utratą i zarządzanie nim, a także przeznaczanie majątku i dochodów z tego majątku zgodnie z wolą fundatora osobom trzecim). Wyraz «fundacja» pochodzi z języka łacińskiego (*fundatio* – złożenie, fundament i *fundare* – umocnić, utwierdzić, założyć fundament, *fundus* – majątek, grunt, posiadłość). Od czasów starożytnych w prawie rzymskim (recypowanym w prawie polskim) używa się go dla określenia formy prawnej, której istotę stanowi kapitał przeznaczony na określony cel i posiadający reguły dysponowania tym kapitałem, najczęściej na podstawie statutu”. Termin „fundacja rodzinna” jest w zasadzie kalką z języka niemieckiego (*Familienstiftung*) „i raczej trafnie oddaje istotę tego podmiotu jako osoby prawnej powołanej do celów niezarobkowych, ale działającej na rzecz ściśle określonego kręgu osób prywatnych” (zob. *M. Kulas*, Ustawa o fundacji rodzinnej, s. 58). Pogląd ten jest jednak dyskusyjny i wzbudził duże emocje (o czym dalej) jeszcze przed wejściem w życie ustawy. W innych systemach prawnych wyróżnia się fundacje „prywatne”. Fundacja prywatna ma jednak nieco inny sens prawny niż polska fundacja rodzinna. Z literatury zob. na temat amerykańskiej fundacji

prywatnej (*private foundation*) M. Kisilowski, Prawo sektora pozarządowego. Analiza funkcjonalna, Warszawa 2009, s. 230 i n. Generalnie amerykańska fundacja prywatna to organizacja charytatywna, która nie jest finansowana ze środków publicznych. Fundacja prywatna jest finansowana zazwyczaj przez jednego darczyńcę albo niewielką liczbę strategicznych darczyńców. Fundacja prywatna wykorzystuje swoje aktywa do realizacji programu charytatywnego osób wspierających fundację. Fundacja prywatna działa, przekazując dotacje publicznym organizacjom charytatywnym. Współtwórcy fundacji prywatnej otrzymują natychmiastowe odliczenie podatku dochodowego za wkład, jednak fundusze mogą być przechowywane w fundacji prywatnej celem ich dystrybucji w dłuższym okresie (*P. Panico, Private foundations and trusts: just the same but different, Trusts & Trustees 2016, Vol. 22, No. 1, s. 132–139; Z. Orol, The Failures and the Future of Private Foundation Governance, Atec Law Journal 2021, Vol. 46, s. 185 i n.*).

2. Spór co do nazwy instytucji. Niemal od początku prac nad fundacją rodzinną pojawiały się ze strony organizacji pozarządowych uzasadnione głosy sprzeciwu co do takiej nazwy tej instytucji: Analiza Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, <https://publicystyka.ngo.pl/czy-bedzie-nowy-rodzaj-fundacji-sa-watpliwosci-natury-konstytucyjnej>. Niemniej w toku prac nad ustawą postulaty te nie zostały uwzględnione. Jakie były argumenty projektodawcy za przyjęciem nazwy tej instytucji właśnie w brzmieniu „fundacja rodzinna”? Według pierwszego z nich odpowiednik tego terminu funkcjonuje w niektórych innych systemach prawnych obowiązujących w innych państwach. Polska nazwa „fundacja rodzinna” w zasadzie jest kalką z języka niemieckiego, gdzie istnieje „Familienstiftung”. Kolejny argument odwołuje się do historii i tradycji. W dobie kultury prawa rzymskiego odpowiednik fundacji działał w interesie prywatnym. W bliższych nam czasach dekret z 7.2.1919 r. o fundacjach i o zatwierdzaniu darowizn i zapisów również traktował fundację jako instytucję powołaną dla celu prywatnego. Dopiero później, w latach PRL, fundacja ukształtowała się jako instytucja działająca dla interesów ogółu. Uzasadnienie projektu ustawy, druk sejmowy Nr 2798, Sejm RP IX kadencji. Dla wielu odbiorców tej argumentacji może być ona jednak trudno zrozumiała. Dodać należy, że zwrot „fundacja rodzinna” ma też pewne tradycje doktrynalne w Polsce (zob. np. *L. Stecki, Fundacja. Części druga i trzecia, s. 169*). Bardziej doniosłe wydawały się być jednak racje przeciwników tej nazwy. Wykraczały one poza argumenty odwołujące się do spuścizny tradycji, gdyż odwoływały się do współczesnych uwarunkowań. Kluczowy argument sprowadzał się do stwierdzenia, że „fundacja” to termin obecnie zarezerwowany

w społecznej świadomości dla działalności instytucji funkcjonującej dla dobra publicznego. W polskich realiach fundacje pozyskują środki na realizację działalności statutowej także dzięki zbiórkom publicznym czy innej dobroczynności ze strony obywateli i przedsiębiorców. Z tej przyczyny bardzo ważne w praktyce jest utrzymanie etosu tych instytucji jako „aniołów miłosierdzia”.

Z kolei fundacja rodzinna ma być powoływana głównie w celach egoistycznych, jako forma odkładania oszczędności rodziny dla potrzeb członków tej rodziny. Niewątpliwie będzie to również wehikuł dla „parkowania” majątku przez przedsiębiorców czy polityków na czas prowadzenia działalności gospodarczej czy publicznej. Konstrukcja jest dobrze zabezpieczona przed traktowaniem jej jako miejsca ucieczki z majątkiem przed wierzycielami, ale nie wyklucza to prób dopuszczania się nadużyć. Ustawodawca jedną kłamrą, jaką jest nazwa „fundacja”, spina zatem aktywność w interesie ogólnospołecznym z aktywnością wyłącznie w interesie prywatnym. Wobec utrzymania nazwy „fundacja rodzinna” istnieje zatem spore ryzyko: transferu negatywnego wizerunku „fundacji rodzinnej”, jako tworu nie-solidarnościowego, na fundacje działające *pro bono*, co w konsekwencji może realnie wpłynąć na ograniczenie przychodów tych fundacji ze środków niepublicznych, a tym samym upośledzić pomoc dla potrzebujących; zamazania w odbiorze społecznym różnic pomiędzy fundacją dobroczynną a fundacją rodzinną. Badania prowadzone w Polsce nad źródłami finansowania działalności fundacji ze środków niepublicznych prowadzą do wniosku, że poziom ten jest niezadowalający [tak S. Mazur, A. Pacut (red.), System finansowania organizacji pozarządowych w Polsce, Kraków 2015, s. 71]. Wprowadzenie nazwy „fundacja rodzinna” stwarza ryzyko pogłębienia tego negatywnego stanu rzeczy. Prowadzone badania socjologiczne generalnie ukazują stosunkowo niską świadomość prawną polskiego społeczeństwa i nie-trudno sobie wyobrazić brak wychwycenia różnicy pomiędzy tożsamym semantycznie brzmieniem: „fundacja” i „fundacja rodzinna” (zob. np. Diagnoza świadomości prawnej Polaków 2016. Główne wyniki badania wizerunku wymiaru sprawiedliwości i wiedzy prawnej Polaków, https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2017/08/omt9ag_09.03.2016NiewiadomoprawnPolakw2016.pdf).

Za rezygnacją z nazwy „fundacja rodzinna” przemawiał zatem argument z ekonomicznej analizy prawa. Jedną z metod analitycznych współczesnego prawoznawstwa jest właśnie metoda ekonomicznej analizy prawa. S. Harnay, A. Marciiano, Posner, Economics and the Law: from „Lawland Economics” to an Economic Analysis of Law, Journal of the History of Economic Thought 2009, s. 26, J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, Dziesięć wykładów o ekonomii prawa, Warszawa 2007, W. Lang, J. Wróblewski, Amerykańska teoria i filozofia prawa, w: J. Głuchowski (red.), Zarys prawa Stanów Zjednoczonych, t. 1, Toruń

1988, s. 243–244. Metodę ekonomicznej analizy prawa zrodziła potrzeba rozwojowa w ramach stosunków społeczno-gospodarczych, a w tym wzrost znaczenia relacji ekonomicznych, profesjonalizacja obrotu finansowego i obrotu prawnego. Nie powinno się w systemie prawa akceptować swoistego „drenażu” renomy z jednych instytucji na inne. Jak to zgrabnie ujął prof. *L. Stecki*, Fundacja, s. 11: „Arystokratką wśród licznych osób prawnych nazwać możemy właśnie fundację, albowiem jest ona instytucją prawną, która od niepamiętnych chyba czasów cieszy się szczególną estymą moralną, społeczną i prawną, i to w skali globalnej”. Warto zauważyć, że w Rejestrze Stowarzyszeń KRS na dzień uchwalenia ustawy zarejestrowane były instytucje, w których nazwie znajduje się zwrot „fundacje rodzinne”. Zgodnie z ostateczną regulacją intertemporalną mają one zmienić swoją dotychczasową nazwę. Tymczasem wcześniejszy projekt regulacji odwoływał się do zasady ochrony praw nabytych i pozwalała na zachowanie tej nazwy. Kolejny argument sięgał do treści art. 12 Konstytucji RP. Zgodnie z jego brzmieniem „Rzeczpospolita Polska zapewni wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji”. Innymi słowy, nazwa fundacja – w świetle powagi Konstytucji RP – to organizacja powoływana w celach prospołecznych, a nie prywatnych. Dalej wypada zauważyć (jako kontrargument do uzasadnienia projektu ustawy), że w innych systemach prawnych nie zawsze korzysta się z odpowiednika nazwy „fundacja rodzinna”. W prawie angielskim funkcjonuje np. termin „private trust”, a w USA „family settlement trust”. Wreszcie do wyboru było wiele konkurencyjnych/zamiennych nazw nierodzących niepotrzebnego zamętu. Mógł to być np. „fundusz rodzinny”, „powiernictwo rodzinne”, „prywatne towarzystwo majątkowe”, „beneficjum rodzinne”, itp. Z większą ostrożnością należało natomiast podchodzić do sformułowania „spółka rodzinna”. Polemizując z uzasadnieniem projektu ustawy, fundacje to nie tylko historia PRL, ale przede wszystkim czasy najnowsze, po roku 1989. Wraz z wolnością polityczną i gospodarczą doszło do bardzo pozytywnego zjawiska, jakim było uwolnienie dobrej energii obywateli nakierowanej na pomoc innym. To okres po 1989 roku tworzy etos fundacji. Nie warto go rozważać. Fundacja rodzinna w niektórych wypadkach może być nazwą ustawową wprowadzającą w błąd. Fundacja rodzinna może być także łącznikiem pomiędzy osobami niebędącymi „rodziną” w potocznym, jak i prawnym znaczeniu tego pojęcia. Będzie możliwe tworzenie fundacji rodzinnej w postaci jednoosobowej „hybrydy”: jedna i ta sama osoba fizyczna będzie mogła być jednocześnie: jedynym fundatorem, jedynym beneficjentem, jedynym członkiem zarządu, jedynym członkiem zgromadzenia beneficjentów. Fundacja rodzinna może być formą

uregulowania spraw majątkowych związków partnerskich (heteroseksualnych, jak i homoseksualnych). Z tych samych względów co opisane powyżej ustawodawca powinien był zrezygnować ze zwrotu „fundator”, a w to miejsce zaproponować zwrot „założyciel”, względnie „destynator”, „wkładca” lub podobny.

3. Fundacja właściwa. Wprowadzenie do obrotu prawnego pojęcia „fundacja rodzinna” wymaga stworzenia języku prawniczym siatki pojęciowej dla fundacji powołanej dla realizacji celu ogólnospołecznego. Może to być zatem określenie: „fundacja zwykła”, „fundacja właściwa”, „fundacja dobroczynna”.

4. „Beneficjent”. Ustawodawca nie zdecydował się na użycie słowa „destynatariusz” pochodzącego od łacińskiego zwrotu „destinare” oznaczającego m.in. czynności polegające na przeznaczaniu środków na określony cel. W relacji tej bierze udział destynator (czyli podmiot przeznaczający określoną wartość majątkową) oraz ten, na rzecz którego takie przysporzenie ma nastąpić – destynatariusz (zob. np. *L. Stecki*, Fundacja. Część pierwsza, s. 249). Według zasad języka łacińskiego „beneficjent” to osoba, która czyni dobro (przynosi korzyść), a osoba, która z tego dobra korzysta, to „beneficjariusz”. Według zasad poprawnej jurslingwistyki beneficjent to fundator. Z niezrozumiałych względów ustawodawca destynatariusza określił jako beneficjenta.

III. Fundacja rodzinna a inne instytucje

A. Komentarz

1. Odniesienia historyczne. Protoplastą fundacji rodzinnej był fideikomis w prawie rzymskim. W dawnej Polsce tworzone były tzw. ordynacje, które gromadziły majątek rodzinny (*M. Kulas*, Ustawa o fundacji rodzinnej, s. 58). Historię idei fundacji od czasów starożytnych, przez średniowiecze, oświecenie aż do współczesności przedstawia *L. Stecki*, Fundacja. Część pierwsza, s. 27–42.

2. Fundacja a fundacja rodzinna. Semantyka komentowanej ustawy nie może prowadzić do utożsamiania fundacji rodzinnej z klasyczną fundacją jako instytucją działającą w interesie publicznym. Na temat istoty fundacji zob. np. *H. Cioch*, Prawo fundacyjne, Warszawa 2011, s. 42. Celem fundacji jest cel społecznie lub gospodarczo użyteczny (zob. np. *R. Trzaskowski*, Działalność statutowa a działalność gospodarcza fundacji – prawo i praktyka, Warszawa 2003, s. 15 i n.). W literaturze dopuszcza się tzw. fundacje mieszane,

które mają realizować cele ogólnospołeczne i prywatne. Fundacja nie może natomiast realizować wyłącznie celów prywatnych (*P. Staszczuk*, Ustawa o fundacjach. Komentarz praktyczny, Warszawa 2015, s. 19). *L. Stecki* (Fundacja, s. 45) wskazywał, że na przestrzeni dziejów jednym z motywów dla powołania fundacji były motywy rodzinne.

3. Fundacja rodzinna a organizacja pożytku publicznego. Fundacja rodzinna – co do zasady – nie będzie organizacją pożytku publicznego. Na temat tych ostatnich zob. np. *R. Barański, A. Olejniczak*, Fundacje i stowarzyszenia. Współpraca organizacji pozarządowych z administracją publiczną, Warszawa 2014, s. 13; *P. Staszczuk*, Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Komentarz, Warszawa 2022, s. 26; *J. Kopyra*, Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Komentarz, Warszawa 2005, s. 32 i n.; *D. Ossowska*, Fundacje, w: *M. Chmaj* (red.), Wolność zrzeszania się w Polsce, Warszawa 2008, s. 182; *M. Papaj*, Doskonalenie funkcjonowania organizacji pozarządowych a rozwój sektora trzeciego, w: *M. Papaj* (red.), Standardy funkcjonowania organizacji pozarządowych. Dobre praktyki, Katowice 2013, s. 8; *N. Kowal*, Tworzenie i rejestracja organizacji pożytku publicznego. Komentarz, Kraków 2005, s. 38 i n. Organizacją pozarządową prowadzącą działalność pożytku publicznego może być beneficjent fundacji.

4. Tak zwany trzeci sektor a fundacja rodzinna. Fundacja rodzinna – co do zasady – nie powinna być identyfikowana z podmiotami „sektora trzeciego” – czyli ze sferą organizacji pozarządowych działających w interesie publicznym [zob. np. *C. Wiśniewski*, Granice tworzenia i funkcjonowania organizacji pozarządowych ze względu na formy organizacyjno – prawne, w: *M. Wyrzykowski* (red.), Podstawy prawne funkcjonowania organizacji pozarządowych, Warszawa 1999, s. 8 i n.; *S. Liżewski*, Źródła finansowania NGO, Warszawa 2016, s. 19 i n.; *G. Winogrodzki*, Organizacje pozarządowe w systemie bezpieczeństwa państwa, Józefów 2017, s. 11 i n.]. Fundacja rodzinna będzie pozostawała poza grupą podmiotów tzw. ekonomii społecznej [zob. *M. Łojko*, Prawno-organizacyjne aspekty działań podmiotów ekonomii społecznej w środowisku lokalnym – przykład spółdzielni socjalnych, w: *U. Szymańska, M. Falej, P. Majer* (red.), Organizacje pozarządowe w ujęciu prawno–postulatywnym, Olsztyn 1917, s. 105 i n.].

5. Fundacja rodzinna a fundusze składkowe. Fundacja rodzinna działa w oparciu o inny model prawny niż tzw. fundusze składkowe (zob. np. *P. Suski*, Stowarzyszenia i fundacje, Warszawa 2011, s. 355).

6. „Konstytucja rodzinna” a fundacja rodzinna. W projekcie FundRodzU zwrócono uwagę na konstrukcję konstytucji rodzinnej, jako rozwiązania alternatywnego: „Jednym z narzędzi wykorzystywanych w celu zachowania rodzinnego biznesu jest także tzw. konstytucja rodzinna. Jest to dokument lub zestaw dokumentów, określający powiązania między biznesem a rodziną, przy uwzględnieniu relacji rodzinnych, biznesu i prywatnego majątku. Jest to więc sposób na ustalenie swoistego ładu korporacyjnego rodziny posiadającej firmę rodzinną, przy założeniu że wszyscy członkowie rodziny akceptują postanowienia konstytucji rodzinnej”. Nie jest to jednak instrument ani doskonały, ani powszechnie stosowany (A. Lewandowska, Ł. Tylczyński, Jak zapewnić struktury długowieczności firm rodzinnych, PPlus 2017, Nr 2, s. 20–23).

7. Spółka prawa handlowego a fundacja rodzinna. Cel tworzenia spółki kapitałowej jest w zasadzie dowolny i w oparciu o art. 151 § 1, art. 300¹ § 1, art. 301 § 1 KSH można postawić tezę, że może być on podobny do celu, dla jakiego została ustanowiona fundacja rodzinna [zob. np. R. Adamus, w: R. Adamus, P. Malinowski (red.), Prosta spółka akcyjna. Komentarz, Warszawa 2021, s. 45]. Spółka kapitałowa teoretycznie może realizować cele podobne do zadań fundacji rodzinnej. Niemniej struktura spółki kapitałowej nie jest na tyle elastyczna, aby spółka mogła konkurować z fundacją rodzinną w postaci zaproponowanej przez komentowaną ustawę, w szczególności w związku z systemowymi zmianami w instytucji zachowku.

Ważne
dla
praktyki

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że przed wejściem w życie FundRodzU istniały ograniczone możliwości przekazania majątku firmy rodzinnej sukcesorom: „W aktualnym stanie prawnym nestorzy firm rodzinnych mają ograniczone możliwości przekazania swojego biznesu. Mogą korzystać z rozwiązań zawartych w przepisach Kodeksu cywilnego (...) oraz Kodeksu spółek handlowych (...). Obecnie często właściciele firm decydują się darować albo przekazać w spadku swoje przedsiębiorstwo wybranej osobie albo osobom. Zapewnia to jednak sukcesję tylko w drugim pokoleniu. Nie mają natomiast wpływu na dalszą przyszłość przedsiębiorstwa i zgromadzonego dzięki niemu majątkowi. W przypadku udziałów w spółkach osobowych dochodzi jeszcze jeden istotny aspekt ograniczeń w swobodzie dysponowania udziałem w spółce. Zmiana wspólnika jest dopuszczalna tylko wtedy, gdy umowa spółki to przewiduje i wspólnicy wyrażają zgodę na nowego wspólnika. Sukcesję mogą więc zablokować inni wspólnicy. W przypadku spółki z ograniczoną odpowie-

działalnością wspólnicy mogą umówić się, że wstąpienie do spółki spadkobiercy zmarłego wspólnika jest ograniczone albo wyłączone (art. 183 § 1 KSH). Dodatkowo można ograniczyć albo wyłączyć możliwość podziału udziałów między spadkobiercami (art. 183 § 2 KSH). Obostrzeń podobnych jak w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością nie ma w spółkach akcyjnych. Nawet w przypadku spółki akcyjnej, gdy jej akcje są dziedziczone przez więcej niż jednego spadkobiercę, stają się one przedmiotem wspólnym dla spadkobierców. Posiadanie akcji przez kilka osób ma charakter ułamkowy i podlega odpowiednim przepisom o współwłasności w częściach ułamkowych. Odmienne uregulowanie kwestii związanych z dziedziczeniem akcji, możliwe jest jedynie poprzez sporządzenie testamentu, zawierającego stosowne rozporządzenia, zgodne z wolą wspólnika. Nie zapewnia to jednak trwałości samego biznesu. Następcy prawni mają nieograniczone prawo rozporządzać odziedziczonymi prawami”.

Dalej projektodawca zauważa, że nie rozwiązuje problemu możliwość utworzenia struktury holdingowej. Zatem fundacja rodzinna ma pokonać mankamenty związane z ograniczeniami z zakresu prawa spadkowego, prawa rodzinnego, prawa spółek, aby zapewnić międzypokoleniową sukcesję w „firmach rodzinnych”. Fundacja rodzinna nie jest spółką prawa handlowego. To osobny typ osoby prawnej. Zasadnicza różnica pomiędzy fundacją rodzinną a spółką prawa handlowego wyraża się w tym, że w spółce istnieją pewne udziały („ogół praw i obowiązków”, udział, akcja), natomiast fundacja rodzinna jest osobą prawną „bezudziałową”. Niemniej nie wydaje się być błędem traktowanie fundacji rodzinnej jako bytu podobnego do *quasi*-spółki. Może to być pomocne zwłaszcza w przypadku uczestnictwa fundacji rodzinnej w strukturze holdingowej z udziałem spółek prawa handlowego. Struktury holdingowe mogą być heterogeniczne: mogą w niej występować różne typy spółek handlowych, spółdzielnie, europejskie zrępowanie interesów gospodarczych, fundacja rodzinna, itp.

8. „Firma rodzinna” a fundacja rodzinna. Polski ustawodawca nie przewiduje możliwości przekształcenia tzw. firmy rodzinnej (czyli używając języka prawnego: przedsiębiorcy działającego w formie jednoosobowej działalności gospodarczej osoby fizycznej, spółki cywilnej, spółki prawa handlowego) w fundację rodzinną, gdyż fundacja rodzinna może prowadzić działalność gospodarczą jedynie w bardzo ograniczonym zakresie (art. 6 FundRodzU). Fundacja rodzinna nie jest zatem mechanizmem bezpośredniego zastąpienia działalności „firmy rodzinnej”, ale raczej miejscem

Ważne
dla
praktyki

ulokowania praw własnościowych fundatora w „firmach rodzinnych”, tzn. udziałów lub akcji w spółkach prawa handlowego, itp.

Fundacja rodzinna może być zatem „głową” struktur holdingowych, niekiedy nawet bardzo rozbudowanych. Substrat prawny dojrzałej „firmy rodzinnej” to spółka kapitałowa prawa handlowego, w której dawna rodzina może mieć pakiet praw właścicielskich: „znaczący”, „kontrolny” albo „większościowy”, a względnie „wyłączy” (Ł. Sułkowski, Definicje i typologie, s. 11). Spełnienie świadczenia na rzecz beneficjenta fundacji rodzinnej nie może zagrażać wypłacalności fundacji rodzinnej wobec jej wierzycieli niebędących beneficjentami fundacji rodzinnej i każdorazowo jest uzależnione od bieżącej sytuacji finansowej fundacji rodzinnej. W przypadku wstrzymania świadczenia, bieg terminu jego spełnienia ulega zawieszeniu do czasu poprawy sytuacji finansowej fundacji rodzinnej.

IV. Zastosowanie fundacji rodzinnej

A. Komentarz

1. Fundacje rodzinne jako sposób akumulacji kapitału w RP. Fundacja rodzinna w perspektywie czasu może stać się instrumentem akumulacji kapitału w Rzeczypospolitej Polskiej. Zapobiegnięcie odpływowi kapitału za granicę niewątpliwie jest zjawiskiem korzystnym dla rodzimej gospodarki, jak i Skarbu Państwa pobierającego podatki.

Ważne dla praktyki

Polska fundacja rodzinna może na bieżąco konkurować z innymi instytucjami zagranicznymi, w szczególności poprzez ułatwienia podatkowe – o ile takie ustawodawca utrzyma, czy poprzez przystępną (elastyczność) regulacji normatywnej. Niemniej fundacja rodzinna z siedzibą w Polsce może być stroną umów o udostępnienie skrytki bankowej za granicą czy zagranicznego rachunku bankowego, czy rachunku papierów wartościowych. Z kolei zagraniczny odpowiednik fundacji rodzinnej, z siedzibą w innym państwie, może być właścicielem nieruchomości usytuowanych w Polsce (na zasadach dotyczących nabywania nieruchomości przez cudzoziemców). „Odmiejscowionym” aktywem są kryptowaluty, w które może zostać wyposażona fundacja rodzinna.

2. Fundacja rodzinna jako instrument zapobiegający rozdrobnieniu majątku. W uzasadnieniu projektu trafnie zauważono, że „trudności w zaplanowaniu sukcesji często wynikają także z liczebności potencjalnych następców prawnych. W rodzinach wielodzietnych najczęściej dochodzi do podziału następców na tych, którzy przejmą biznes i tych, który dostaną «rekompensatę» w postaci nieruchomości czy środków pieniężnych”. Fundacja rodzinna może zapobiegać rozdrobnieniu zgromadzonego majątku pomiędzy licznych spadkobierców. Duży zespół majątkowy może być bardziej efektywnie zarządzany niż majątek podzielony na wiele części. Ustawa daje możliwość zadysponowania potencjalnym majątkiem spadkowym w ramach czynności *inter vivos*. W tym kontekście kluczowe znaczenie mają systemowe zmiany w zakresie instytucji zachowku. W zasadzie interes natury ekonomicznej w postaci zachowania majątku w całości przeważał nad partykularnymi interesami potencjalnych spadkobierców. Aksjologia tej regulacji może być bardzo różnie oceniana. Z pewnością nie można przyjąć jako aksjomatu, że zawsze bezdyskusyjnym i największym dobrem jest zachowanie integralności majątku. Niekiedy model biznesowy „firmy rodzinnej” może ulec technologicznemu zużyciu (np. produkcja lamp naftowych, latarni gazowych, dyskietek, kaset VHS, itp.). Niekiedy lepszym pomysłem może być przekazanie dywidendy spadkobiercom, którzy będą mogli ją zagospodarować według własnego pomysłu, niż skumulowanie majątku w ramach działalności gospodarczej, która jest skazana na niepowodzenie i w konsekwencji nawet na niewypłacalność. Jest jeszcze inne pole do krytyki. Świat się bardzo szybko zmienia, a wraz z nim zmienia się model życia kolejnych pokoleń. Fundator może uzależnić wypłaty świadczeń beneficjentów od określonych warunków. Jeżeli fundator jest miłośnikiem baletu, to teoretycznie może wprowadzić obowiązek ukończenia szkoły baletowej dla beneficjentów. Kolejne pokolenia mogą mieć inny pomysł na życie niż pradiadkowie. Prawnukowie niekoniecznie muszą być zainteresowani pomnażaniem pieniędzy, mogą mieć inne wyobrażenia co do szczęścia i swojej przyszłości niż fundator. Zatem rzeczywisty demontaż instytucji zachowku w związku z ustanowieniem fundacji rodzinnej może być bardzo różnie oceniany. Na pewno nie jest tak, że zachowanie integralności majątku w każdym przypadku jest najlepszym z możliwych rozwiązań. W związku z rozwojem sztucznej inteligencji, która ma zastosowania biznesowe (co można określić jako wielką rewolucję technologiczną) gospodarka zapewne wejdzie w cykl dynamicznych, poważnych zmian.

3. Zakładana „długowieczność” fundacji rodzinnej. Stosunek prawny fundacji rodzinnej z założenia ma być bytem trwałym, „długowiecznym”,

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl